

їни, який уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, встановленому законом. При цьому приватний виконавець буде суб'єктом незалежної професійної діяльності, регулювання якої здійснюватиметься державою в особі Міністерства юстиції України.

Не вдаючись до теоретичної дискусії щодо виправданості реалізації такої моделі на сучасному етапі, що має стати предметом самостійного наукового дослідження, відзначимо, що впровадження зазначених новацій дозволить вести мову як про державних, так і приватних суб'єктів судового права в аспекті органів і осіб, які здійснюють виконання судових рішень. У цьому відношенні приватні виконавці можуть розглядатися у одній площині із адвокатами як приватні суб'єкти судового права, що сприяють реалізації судової влади в силу виконання своєї професійної діяльності.

На підставі викладеного можна дійти наступних висновків: (1) остаточне і повне виконання судових рішень є логічним завершенням реалізації функції правосуддя; (2) цей процес має розглядатися у сфері дії судового права, тож органи і особи, які його реалізують повинні позиціонуватися як суб'єкти судового права; (3) органи виконання судових рішень організаційно відокремлені від органів судової влади, відносячись до виконавчої гілки влади (державні виконавча та кримінально-виконавча служби) або здійснюючи незалежну професійну діяльність (приватні виконавці), проте діють у безпосередньому взаємозв'язку із ними; (4) суд впливає на органи виконання, забезпечуючи контроль за виконанням судових рішень. Покладення на суд контролюючої функції у цій сфері передбачає його відповідальність за своєчасне, повне і неупереджене виконання судових рішень.

Бабкова В. С.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РЕФОРМУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах проведення конституційної реформи важливе значення має реформування статусу прокуратури України. Згідно із проектом внесення змін до Конституції України в частині правосуддя передбачається виключити з Основного Закону Розділ VII «Прокуратура», натомість включити до Розділу VIII «Правосуддя» статтю 131¹, присвячену організації і діяльності прокуратури.

Оцінюючи запропоновані зміни з концептуального боку, зазначимо, що їх необхідно підтримати як спробу розв'язання існуючої проблеми стосовно конституційно-правового статусу прокуратури. Так, у чинній редакції Основного Закону прокуратура не віднесена ані до законодавчої гілки влади (яку регламентує Розділ IV «Верховна Рада України»), ані до виконавчої (Розділ VI «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади»), ані до судової (Розділ VIII «Правосуддя», Розділ XII «Конституційний Суд України»). Це суперечить положенням ст. 6 Конституції України, згідно з якими державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Концепція поділу влади заснована на ідеї протиставлення поділу влади між різними за призначенням державними органами максимальній концентрації влади в руках однієї особи чи органу. Від-

повідно, кожний державний орган чи їх система, а тим більше така вагома, як прокуратура, має знайти місце в межах однієї з гілок державної влади. На цю ситуацію неодноразово звертала увагу Парламентська Асамблея Ради Європи, яка в своїх резолюціях щодо України порівнює прокуратуру з «вільним електроном» у державному механізмі, і наполягає на тому, щоб вона інтегрувалася до виконавчої або судової влади.

Звертаючись до зарубіжного досвіду вирішення даного питання, необхідно відзначити, що далеко не в усіх державах прокуратура має конституційно-правовий статус. Окремі розділи, присвячені прокуратурі, наявні лише у Конституціях Албанії, Білорусі, Угорщини, Словаччини, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану тощо. В інших державах статті стосовно прокуратури найчастіше є включеними до структурних частин, які присвячені судовій владі (Глава VII «Судова влада» Конституції Азербайджану; Глава 6 «Судова влада» Конституції Вірменії; Глава шоста «Судова влада» Конституції Болгарії; Глава IV «Сутність правосуддя» Конституції Бразилії; Розділ VI «Про судову владу» Конституції Іспанії; Глава IV «Магістратура» Розділ 1 «Судоустрій» Конституції Італії; Розділ VII «Суди і правосуддя» Конституції Казахстану; Розділ 7 «Народний суд і Народна прокуратура» Конституції КНР; Глава 7 «Судова влада» Конституції Росії та ін.). В деяких державах прокуратура конституційно включена до виконавчої влади, наприклад, відповідно до Розділу 3 Глави V «Виконавча влада» Конституції Киргизстану.

Відповідно, у зарубіжних державах вироблено кілька варіантів розв'язання даної проблеми. Виходячи із того, яке місце займає прокуратура у системі державної влади, дослідники виділяють такі її моделі: 1) прокуратура, що входить до складу міністерства юстиції; 2) прокуратура, включена до складу судової влади з певною адміністративною автономією; 3) незалежна прокуратура, що не входить до жодної з гілок державної влади, підзвітна парламенту та/або президенту країни; 4) коли прокуратура або її аналог відсутня взагалі.

Поряд із вирішенням питання про статус прокуратури України, розглядувана стаття проекту змін до Конституції України містить й інші новації стосовно реформування цього органу. Так, по-новому у ній викладається система функцій прокуратури, а також статус Генерального прокурора України. Зокрема, до функцій прокуратури пропонується віднести: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласною діяльністю органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, визначених законом.

Оцінюючи наведену систему функцій прокуратури, експерти Венеціанської комісії наголошують на тому, що прокурор втрачає свої непрокурорські повноваження; у нього залишається право представляти інтереси держави за «виняткових обставин». Такі залишкові та виключні повноваження існують в інших країнах, а тому Венеціанська комісія вважає їх легітимними, якщо вони здійснюються в спосіб, за якого дотримується принцип поділу державної влади, у тому числі повага до судової незалежності, принцип субсидіарності, спеціалізації, неупередженості прокурорів та рівності сторін. Венеціанська комісія вважає, що запропоноване переформулювання непрокурорських повноважень прокурора слід рішуче підтримати. У поєднанні з вилученням наглядових повноважень прокурора, передбачених у пункті 5 статті 121, які були об'єктом критики, – це адекватна відповідь на попередні рекомендації Венеціанської комісії та Парламентської асамблеї Ради Європи в рамках виконання Україною взятих на себе зобов'язань при приєднанні до Ради Європи щодо «зміни ролі і функцій прокуратури (зокрема щодо здійснення загально-

го контролю за законністю), з перетворенням цього інституту на орган, який відповідатиме стандартам Ради Європи». Також слід чітко відокремити функції прокуратури в рамках кримінального провадження від повноважень прокурора представляти інтереси держави у виняткових обставинах.

Разом з тим, не можна не звернути увагу на той факт, що таке скорочення функцій прокуратури призведе до обмеження її правозахисного потенціалу. Особливо це стосується функцій представництва. Зміни до Конституції України більше не передбачають можливості представництва прокуратурою інтересів громадян, навіть у тому обмеженому вигляді, що був закріплений Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р., а саме у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист. Очевидно, що з втіленням у життя зазначених положень правові можливості захисту прав даних категорій громадян значно скоротяться.

Поряд з цим, викликає сумніви передбачене у проекті формулювання щодо «виключних випадків», у яких може здійснюватися прокуратурою представництво інтересів держави в суді. Чинний Закон України «Про прокуратуру» передбачає, що прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу (ч. 3 ст. 23). Можна вважати, що коло цих підстав, окреслене Законом, і так має виключний характер. Додаткове його обмеження на конституційному рівні призведе до фактичної неможливості реалізації функції представництва, або ж до використання цих повноважень прокурорами у екстраординарних ситуаціях, що не сприяє нормальній роботі даного органу.

З огляду на це, вважаємо необхідним передбачити у ст. 131 Конституції України функцію представництва прокурором інтересів громадянина або держави у суді, підстави та порядок реалізації якої мають визначитися Законом України «Про прокуратуру».

Іншим аспектом реформування прокуратури України на конституційному рівні є зміни стосовно статусу Генерального прокурора України. Необхідно наголосити, що законотворень зберіг норму щодо призначення і звільнення Генерального прокурора України Президентом України за згодою Верховної Ради України. В цілому такий порядок відповідає побажанням Ради Європи, яка в особі Венеціанської комісії наголошувала, що призначення та звільнення з посади Генерального прокурора Президентом спільно з Верховною Радою слід зберегти як вираження принципу співробітництва між державними органами для усунення можливості здійснення односторонніх політичних номінацій. Поряд з цим, Венеціанська комісія вважає необхідним прийняття відповідних рішень Верховною Радою України кваліфікованою більшістю, хоча і з втіленим у проекті варіантом вирішення цього питання погоджується.

Окремо слід наголосити, що проект змін до Конституції України в частині правосуддя посилив гарантії незалежності Генерального прокурора України. Це виявляється у двох аспектах: подовження строку перебування Генерального прокурора України на посаді до 6 років, а також скасування норми щодо можливості висловлення йому Верховною Радою України недовіри, що тягне за собою відставку Генерального прокурора України з посади.

Таким чином, строк повноважень Генерального прокурора України становитиме шість років без права бути призначеним повторно. Зазначений строк перевищує строки повноважень органів, які вирішують питання про призначення Генерального прокурора України на посаду: Президента України та Верховної Ради України. Таким чином, Генеральний прокурор України отримає додаткові гарантії незалежності від цих органів. У свою чергу, неможливість повторного призначення має на меті запобігти акумулюванню влади в руках особи, яка обіймає посаду Генерального прокурора України.

При цьому Генеральний прокурор України може бути достроково звільнений з посади «виключно з підстав, визначених законом». Серед таких підстав більше немає недовіри з боку парламенту, що обмежить спроби політичного тиску на Генерального прокурора України.

В підсумку, можна стверджувати, що запропонований проект змін до Конституції України в частині правосуддя наблизить прокуратуру України до європейських стандартів. Водночас, він не позбавлений недоліків, які мають бути усунуті з метою оптимального правового врегулювання організації та діяльності прокуратури України на конституційному рівні.

Білецька Г. А.,

кандидат медичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СУДОВО-МЕДИЧНІ ПОМИЛКИ

Учасниками кримінального провадження є особи, що беруть у ньому участь і володіють передбаченими законом процесуальними правами та обов'язками, а серед них – експерт та спеціаліст. Судово-медичний експерт чи лікар-спеціаліст відіграють важливу позитивну роль при участі у певних слідчих діях, а висновок експерта про проведену судово-медичну експертизу – може бути речовим доказом у судовому процесі. Іноді, при проведенні експертизи або дослідження об'єктів судової медицини трапляються різного роду помилки. Судово-медичні помилки, що виникають під час виконання експертизи, можна розподілити, за умовами їх виникнення, на дві групи. Перша група – це ті помилки, що зумовлені непрофесіоналізмом судового медика, переважно нездатністю його до логічного мислення. Друга група помилок – зумовлена особистими якостями експерта: неорганізованість та несистемність у роботі, порушення цілеспрямованості та послідовність виконання доручення.

Виникнення помилок має причинно-наслідковий зв'язок між ними та їх наслідками під час виконання судово-медичної експертизи. Так, неякісний огляд трупа на місці його виявлення найчастіше ґрунтується на недостатній кваліфікації експерта та великій довірі слідчого огляду експерта, що може призвести до неякісного проведення експертизи. Безпідставна затримка терміну виконання експертизи виникає внаслідок недостатньої організованості експерта, затримки додаткових досліджень, несвоєчасного направлення слідчих матеріалів, що, в свою чергу, викликає подовження терміну розслідування. Надання експертом довідок або витягів з актів слідчим органам може бути обумовлено їх проханням про видачу попередніх висновків або небажанням експерта скласти закінчений